

فصل چهارم — تربیت شنوایی

فهرست

صفحه	عنوان
۱۶۰	الف — دانستنی‌های معلم
۱۶۱	تعریف اصطلاحات
۱۶۱	۱- صوت (صدا)
۱۶۲	۲- حس شنوایی
۱۶۳	۳- تربیت شنوایی
۱۶۳	۴- بهداشت شنوایی
۱۶۳	۵- اصوات موزون
۱۶۴	۶- زیبا شناسی و زیبا دوستی (جمال‌شناسی)
۱۶۴	۷- ریتم (ضرب)
۱۶۴	۸- شعر و سرود
۱۶۵	۹- سرود کودک
۱۶۵	۱۰- اصوات مطبوع
۱۶۸	۱۱- تقلید صدا
۱۶۸	ب — فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان
۱۶۸	توصیه‌هایی برای اجرای فعالیت‌های یادگیری بخش تربیت شنوایی
۱۷۲	فعالیت‌های یادگیری پایه‌ی اول
۱۷۲	۱- آشنایی با صداها و مطبوع
۱۷۳	۲- تشخیص صدا و منبع آن، تقلید صدا
۱۷۴	۳- سرودخوانی
۱۷۷	۴- خواندن سرود جمهوری اسلامی ایران
۱۷۹	۵- قدم رو
۱۸۰	۶- تولید صدا با لیوان‌های آب
۱۸۱	۷- تلفیق تربیت شنوایی با سایر فعالیت‌ها
۱۸۲	۸- تلفیق تربیت شنوایی با نمایش
۱۸۲	۹- تلفیق تربیت شنوایی با نقاشی
۱۸۲	— فعالیت‌های یادگیری پایه‌های دوم و سوم
۱۸۳	

منابع

تربیت شنوایی

الف - دانستنی‌های معلم

انسان بخش عظیمی از آگاهی‌های خود را در طول حیاتش، از طریق صداهایی که می‌شنود، به دست می‌آورد. میزان درک فرد از صداها به میزان دقت و سلامت دستگاه شنوایی و چگونگی تربیت شنوایی او بستگی دارد. تربیت شنوایی، توانایی انتخاب آگاهانه‌ی روش‌هایی برای تشخیص، تفکیک، طبقه‌بندی و ادراک اصواتی است که به نیازهای درونی و بیرونی زندگی فرد پاسخ مفید و مثبت می‌دهند و جهان شنیداری او را می‌سازند؛ این انتخاب آگاهانه و روش‌های آن در هر گروه سنی و هر سطح فرهنگی متفاوت است. صداهای خوب، آگاهی انسان را نسبت به آنچه در دنیای درون و محیط بیرون است، افزایش می‌دهد، ارتباطی موزون و هماهنگ، بین دنیای درون و جهان بیرون برقرار می‌سازد و برای تأمین سلامت، تلطیف روحی و کمال فرد و جامعه ضروری است. عادت به شنیدن اصوات سالم، روح را آرامش و اطمینان می‌بخشد، حافظه را تقویت می‌کند، تفکر را توسعه می‌دهد و در یادگیری، تأثیر بسیار دارد.

نگاهی به گذشته نشان می‌دهد که در آکادمی افلاطون، موسیقی در کنار ریاضیات و الهیات تدریس می‌شده است. علمای قدیم ما دروس منطق، فلسفه، نجوم، طب و الهیات را در کنار شناخت از تربیت شنوایی و هنرهای شنیداری تدریس و بحث می‌کردند. فیزیک‌دان بزرگ، آلبرت اینشتین، نیز قبل از آن که کار روزانه‌اش را در مسائل فیزیک و ریاضی آغاز کند، نواهای موسیقایی - مذهبی بر ساخته‌ی شخصیت بزرگ آلمانی، یوهان سباستین باخ، را مرور و اجرا می‌کرد.

برای این که دستگاه شنوایی و نظام ذهنی و روانی فرد، آمادگی شنیدن آگاهانه‌ی اصوات زیبا را پیدا کند و فرد بتواند، نوع سالم اصوات را باز شناسد و با رفتاری درست، آلودگی‌های صوتی موجود در محیط زندگی را کاهش دهد، لازم است تربیت شنوایی از دوران کودکی آغاز شود.

تربیت شنوایی در بخشی از درس هنر دوره‌ی ابتدایی مورد توجه قرار گرفته است تا دانش‌آموزان به تمرکز ذهنی بیشتر برای درک مفاهیم عمیق‌تر دست یابند. در این دوره، تربیت شنوایی از گوش دادن به صداهای طبیعت آغاز می‌شود و به خواندن آثار برگزیده از شعرها و سرودهای کتاب فارسی می‌رسد. این سرودها با الهام گرفتن از طبیعت و با اتکا به دین و آیین رسمی و مقبول مردم ایران ساخته و اجرا شده‌اند.

کودکان صداهای زیبا را دوست دارند و از شنیدن و تقلید کردن آن‌ها لذت می‌برند؛ از این رو، می‌توان با جلب توجه دانش‌آموزان به اصوات و نغمه‌های زیبای طبیعت، به آن‌ها در تربیت شنوایی خویش و شناخت هرچه بهتر هنرهای شنیداری (هنر اول) کمک کرد تا از آثار آن در موقعیت‌های مختلف زندگی و به‌ویژه، افزایش دقت، تمرکز و ارتقای یادگیری‌های دیگر، حتی در ارتباط با دیگر دروس، بهره‌مند شوند.

اگر تربیت شنوایی به‌درستی انجام پذیرد،

۱- حس زیبادوستی و زیباییشناسی پرورش می‌یابد؛

۲- روحیه‌ی تعالی‌جویی و کمال‌طلبی توسعه می‌یابد؛

۳- تلطیف روحیه صورت می‌گیرد و شادی و نشاط ایجاد می‌شود؛

۴- توانایی تمرکز افزایش می‌یابد؛

۵- دقت شنوایی و نظم ذهنی بیشتر می‌شود؛

۶- حافظه‌ی شنیداری رشد می‌کند؛

۷- هوش موسیقایی توسعه می‌یابد؛

۸- ذائقه‌ی شنوایی، زیاباسند می‌شود؛

۹- آلودگی‌های صوتی در محیط کمتر می‌شوند؛

۱۰- تحلیل تقویت می‌شود و تفکر توسعه می‌یابد؛

۱۱- مفهوم درک زیبایی از شنیده‌ها عینیت می‌یابد.

تعریف اصطلاحات

۱- صوت (صدا): موجی مکانیکی است که بر اثر ارتعاش اجسام تولید می‌شود، در هوا انتشار می‌یابد و پس از رسیدن به گوش، به وسیله‌ی حس شنوایی شنیده می‌شود. امواج مکانیکی با

بسامدهای مختلف در محیط منتشر می‌شوند و گوش سالم انسان، بسامدهای بین ۲۰ تا ۲۰۰۰۰ هرتز را می‌تواند بشنود.

۲- حس شنوایی: گوش، اندام حس شنوایی است و از سه قسمت اصلی گوش خارجی، گوش میانی و گوش داخلی تشکیل شده است. هر نوع منبع صوتی - چه یک تار مرتعش، چه زنگ تلفن و چه بال یک پرنده - هوا را به ارتعاش درمی‌آورد و موج صوتی تولید می‌کند که در همه‌ی جهت‌ها در فضا منتشر می‌شود. لاله‌ی گوش این امواج را به سمت مجرای شنوایی هدایت می‌کند و به پرده‌ی گوش می‌رساند. هنگامی که موج صوتی به این پرده می‌رسد، آن را مرتعش می‌کند. این ارتعاش‌ها به سه استخوان گوش میانی و از آن‌جا به گوش داخلی انتقال می‌یابند. سپس، از طریق ایجاد جریان عصبی به مغز منتقل می‌شوند و مغز تشخیص می‌دهد که ما چه صدایی را می‌شنویم؛ یعنی گوش، گیرنده‌ی اصوات و مغز، تحلیل‌کننده‌ی آن است. در این تحلیل، پیشینه‌ی ذهنی فردی، اجتماعی، فرهنگی، قومی و جغرافیایی تأثیر دارند. منظور اصلی ما از حس شنوایی، رسیدن به درک و شنیدن واقعی است که همانا گوش جان است. صدا باید از مجرای اولیه - که گوش است - عبور کند و به قسمت تحلیل‌گر مغز فرستاده شود؛ آن‌گاه با حس درونی (قلب) درآمیزد تا لذت واقعی اصوات موزون، قابل درک باشد.

۱- بسامد یا فرکانس تعداد موج‌هایی است که منبع موج در هر ثانیه در محیط منتشر می‌کند. تعداد موج‌ها را با واحد هرتز (با نماد Hz) می‌سنجند و هر هزار هرتز یک کیلو هرتز (با نماد KHz) است.

۳- تربیت شنوایی: توانایی انتخاب آگاهانه و گوش دادن به اصوات است؛ به بیان دیگر، انتخاب روش یا روش‌هایی برای تشخیص، تفکیک، طبقه‌بندی و ادراک اصواتی است که به نیازهای زندگی درونی و بیرونی فرد پاسخ مفید و مثبت می‌دهند و جهان شنیداری او را می‌سازند. در اطراف انسان، صداهای گوناگون بی‌شماری وجود دارد که او همه‌ی آن‌ها را می‌شنود اما فقط به بعضی از آن‌ها توجه می‌کند. **انتخاب آگاهانه و شنیدن با توجه، گوش دادن است** که معمولاً بر مبنای نیاز، کنجکاوی یا شناخت انجام می‌شود. در جریان تربیت شنوایی، کودکان یاد می‌گیرند که چگونه اصوات و نغمه‌های زیبا را بشناسند، چگونه از میان آن‌ها، یکی را برای گوش دادن انتخاب کنند، چگونه دقت شنوایی خود را توسعه دهند، چگونه توانایی تمرکز خود را بر یک موضوع، افزایش دهند و چگونه «بهداشت شنوایی» خود را رعایت کنند.

۴- بهداشت شنوایی: حاصل تربیت شنوایی است و به آرامش، اعتدال و هماهنگی فرد در ارتباط با طبیعت، جامعه و خودش کمک می‌کند.

بهداشت شنوایی، نگهدارنده‌ی قابلیت‌ها و توانایی‌های بالقوه‌ی حس شنوایی است؛ بنابراین، لازم است که فرد در رعایت بهداشت شنوایی دقت کند. بخشی از بهداشت شنوایی، به ساختمان گوش و بخش دیگری از آن، به کارکرد صحیح ناحیه‌ای از مغز مربوط می‌شود که فرایند ظریف ادراک اصوات در آن‌جا صورت می‌گیرد. برای رعایت بهداشت شنوایی، دوری از آلودگی‌های صوتی ضروری است. آلودگی صوتی شامل هر نوع سر و صدای شدید، ناگهانی یا مداوم است که موجب آزار، مزاحمت و عصبانیت می‌شود، به دستگاه شنوایی آسیب می‌رساند و ناراحتی‌های عصبی و ناشنوایی به وجود می‌آورد؛ از این رو تا حد ممکن، باید محیط را از سر و صدا دور نگه داشت یا از محیط آلوده‌ی صوتی دور شد.

۵- اصوات موزون: این اصوات هم با معیارهای علم فیزیک و هم براساس تشخیص حسی انسان تعریف می‌شوند. از دیدگاه فیزیکی، صداهایی که امواج منظم، هماهنگ و متوالی دارند، اصوات موزون‌اند. این اصوات، احساس مطبوع و خوشایندی را در شنونده برمی‌انگیزند. درک مطبوع بودن و صفت خوشایندی اصوات، در مغز انسان سالم، به طور طبیعی صورت می‌گیرد و هرچه فرد از لحاظ ذهنی و جسمی سالم‌تر باشد، ادراک او دقیق‌تر است؛ بنابراین تعریف، **ذائقه‌ی شنیداری** محصول طبیعی تربیت شنوایی فرد، در ارتباط با اصوات موزون و مورد پسند در فرهنگ و زندگی اوست؛ یعنی، همان‌طور که ذائقه‌ی چشایی فرد محصول عادت‌ها و انتخاب‌های او در گزینش مزه‌ها و طعم‌های مختلف است، ذائقه‌ی شنیداری او نیز محصول انتخاب‌های او از اصوات موزون و

نغمه‌های زیباست. ذائقه‌ی شنیداری فرد تحت تأثیر عوامل بسیار متنوعی شکل می‌گیرد که به وضعیت او از حیث نژادی، اقلیمی، تاریخی، تأثیرپذیری از فرهنگ‌های مختلف، اعمال نفوذ رسانه‌های ارتباط جمعی، نیازهای زندگی روزمره و... بستگی دارد.

۶- زیباشناسی و زیبادوستی (جمال‌شناسی): ذائقه‌ی شنیداری یک فرد یا جامعه، تحت تأثیر عوامل فرهنگی (نژاد، قوم، ملیت، نفوذ فرهنگی اقوام و ملیت‌های دیگر و...) طی زمان شکل می‌گیرد؛ تشخیص زیبا بودن یا زیبا نبودن صداها در یک فرد یا جامعه نیز تابع همین عوامل است. مردم به‌طور ناخودآگاه این الگوها را می‌شناسند و آن‌ها را در انتخاب اصوات و نغمه‌ها به کار می‌برند. هنرمندان و منتقدان هنری با خلاقیت‌ها و پژوهش‌های مداوم، ویژگی‌های این الگوها را شناسایی، تدوین و معرفی می‌کنند. مجموعه‌ی مدون این الگوها و قوانین آن، زیباشناسی یک قوم را تشکیل می‌دهد.

۷- ریتم (ضرب) و وزن: تقسیم زمان به قسمت‌های مساوی و متوالی را ضرب (از ضربه زدن) یا ریتم گویند. وزن واحدی است که براساس آن، انواع ضرب‌ها دسته‌بندی و نام‌گذاری می‌شوند. برنامه‌ی درس تربیت شنوایی، تنها برای حس کردن ریتم (به‌وسیله‌ی شعرخوانی و کف زدن و همراهی با صداهای دست و پا) است. دانش‌آموزان با تمرین‌هایی، به کمک معلم به‌طور حسی با ریتم و وزن آشنا می‌شوند. کودکان ایرانی طبق رسم و سنت شنیداری - فرهنگی خود با وزن‌های معروف به وزن‌های «دقی» و «رنگی» ارتباط احساسی بیشتری دارند و ناخودآگاه، قطعاتی را هم که برای وزن‌های دیگر ساخته شده‌اند، با همان وزن‌های رنگی معروف به شش و هشت ($\frac{6}{8}$) می‌خوانند؛ از این رو، بهتر است در ابتدای امر، از شیوه‌ی همراهی حسی کودکان و تأکید بر خصلت شفاهی اجرا استفاده شود. زمانی که گوش و ذهن کودکان آماده شود، به ادراک و اجرای وزن خو گیرد و تربیت شنوایی تا حدودی انجام پذیرد، آشنایی گام به گام با مبانی نظری و مهارتی شناخت اصوات آغاز می‌شود.

صداها کمک می‌کنند تا بتوانیم مفهوم حرکت را در دنیای اطراف بهتر درک کنیم. تقسیم زمان به قسمت‌های مساوی و متوالی، نشان‌دهنده‌ی وجود حرکت است. توالی صداها و سکوت‌ها این حرکت را نشان می‌دهد؛ مانند تپش قلب، بال زدن پرنده و دویدن اسب. درک این حرکت، بدون هم‌جواری صداها و سکوت‌ها امکان ندارد. فقط در بی‌حرکتی است که ترکیب صدا و سکوت وجود ندارد؛ یعنی، هر صدا فقط با سکوت‌های پیرامونش و هر سکوت با صداها‌ی پیرامونش قابل درک است.

۸- شعر و سرود: در فرهنگ‌های شرقی و سنتی، کلام و نغمه اجزاء جدانشدنی از یک‌دیگرند. هم‌خوانی اوزان شعری با ریتم‌های موجود در آواها، باعث هماهنگی و پیوستگی کلی بین این دو

می‌شود و راه را برای بیان زیباتر هموار می‌سازد. از آن‌جا که جایگاه شعر و شاعری نزد مردم ایران بسیار رفیع است و هر شعر وزن‌های خاص خود را دارد و بر آواها و ریتم آن‌ها قابل انطباق است، می‌توان از وجود ریتم در شعر و سرود به‌عنوان یک وسیله‌ی آموزشی با تأثیرگذاری قوی در کلاس‌ها استفاده کرد. می‌دانیم که مهم‌ترین عنصر تشکیل‌دهنده‌ی تمامی سرودهای عالم نیز ریتم (ضرب) است؛ از این‌رو، استفاده از اوزان متنوع شعری و همراه کردن آن با دست‌زدن‌های دسته‌جمعی با هدایت معلم، بخش مهمی از احساس‌زیباشناسی را در دانش‌آموزان پرورش می‌دهد. از سوی دیگر، محتوای اشعار نیز عامل مؤثر و مهمی در پرورش عواطف کودک است. کودک، مفاهیم اشعار همراه با سرود را در ذهن و ضمیر ناخودآگاه خود بهتر جذب می‌کند؛ به‌طوری که بسیاری از نگرش‌ها و رفتارهایش براساس این برداشت‌ها شکل می‌گیرند. ادبیات فارسی (نظم و نثر) گنجینه‌ی سرشاری از حکمت، ادب، اخلاق، ایمان و عرفان است که می‌توان متناسب با سن کودک، آن‌ها را انتخاب و از آن‌ها استفاده کرد. در جریان تربیت شنوایی نیز در صورت لزوم، از شعر استفاده می‌شود. تلفیق صحیح شعر و آواها و صدای انسان آثار مفید و انکارناپذیری بر پرورش حس‌زیباشناسی در ذهن و روح کودک دارد. از انواع شعرهای مناسب می‌توان برای سرودخوانی استفاده کرد.

۹- سرود کودک: نغمه‌هایی است که هدف و مخاطب آن‌ها کودک است و برای برقراری ارتباط میان کودکان و بزرگ‌سالان یا سایر کودکان طراحی می‌شود.^۱ از مختصات این نوع سرود، سهولت و روانی ملودی‌ها و ریتم‌ها، سلامت و شفافیت، جمله‌های کوتاه و دل‌نشین و ایجاد روحیه‌ی شاد، با نشاط و آرام در مخاطبان است.

در این نوع تربیت شنوایی، مقصود از ارتباط برقرار کردن با کودک، پرورش توانایی‌های لازم برای زیستن در اجتماع، تقویت احساس شادی، نشاط و خلاقیت اوست. البته ذهن کودکان، به راحتی قدرت‌گیری ریتم‌ها، ملودی‌ها و ظرافت‌های پیچیده را دارد. آنچه اصوات و نغمه‌های زیبای کودکان را متمایز می‌کند، نوع ملودی‌ها، ریتم‌ها، کلام و شعر مناسب برای آن‌هاست.

۱۰- اصوات مطبوع: بنا بر تعریف عده‌ای، محدود به صدا‌های طبیعی است و گفته‌اند هر صدایی که منشأ آن طبیعت باشد و به شنوایی انسان آزار نرساند، صوت مطبوع است اما بسیاری از

۱- عناصر اصلی ساخت و اجرای موسیقی کودکان عبارت‌اند از: نوع ریتم‌ها، ملودی‌های ساده و متنوع، استفاده از سازها و تلفیق کلام ساده با موسیقی.

۲- ملودی یا نغمه: قسمتی از اصوات موزون طبیعی یا موسیقی بدون کلام است که گاه ریتم دارد و گاه، فاقد آن است.

۳- صدا، نتیجه‌ی حرکت ارتعاشی جسم مادی در هواست که به‌وسیله‌ی گوش دریافت و ادراک می‌شود. صداهایی که ارتعاشات نامنظم دارند، صداهای غیرموسیقایی و صداهایی که ارتعاش منظم دارند، صداهای موسیقایی‌اند.

اصوات مطبوع منشأ دیگری غیر از طبیعت دارند و با ابزار مناسب تولید می‌شوند. تشخیص دادن هر نوع صوت مطبوع یا نامطبوع، به جنس، تأثیر روانی، مکان و زمان کاربرد آن بستگی دارد. در این برنامه‌ی درسی، منظور از صداهای مطبوع، صداهایی است که صفات نظم، هماهنگی، تعادل و تعریف‌پذیری را دارند؛ مثل صدای چکیدن قطره‌های آب، دیدن اسب، آواز پرندگان، وزش باد در برگ‌های درختان، امواج دریا، عرعر الاغ در روستا و... شنیدن این صداها برای بیشتر انسان‌ها خوشایند است و در آن‌ها آرامش و نشاط طبیعی ایجاد می‌کند.

صداهایی مثل ترمز و بوق ماشین‌ها، شکستن شیشه، انفجار ترقه، کنده شدن آسفالت با مته‌های آسفالت‌بر، به هم خوردن در و پنجره و... که صفات صداهای مطبوع را ندارند و اغلب آزاردهنده‌اند، اصوات نامطبوع نامیده می‌شوند.

باید توجه داشت که صدای مطبوع، در محدوده‌ی تحمل شنوایی انسان است؛ نه خیلی بلند و نه خیلی کوتاه و نامفهوم. اگر دانش‌آموزی از روی شیطنت یا ناآگاهی بگوید که صدای برخورد دو قطعه چوب و آهن - یا هر شیء دل‌خواه دیگر - از نظر او مطبوع است، می‌توان به او گفت که صدای مطبوع، صدایی است که شنیدن دائمی آن برای کسی ناراحتی و مزاحمت ایجاد نکند؛ مثل: صداهای طبیعت، صدای رسای گوینده‌ی اذان (مثل صدای زنده‌یاد مؤذن زاده‌ی اردبیلی)، صدای پرندگان و... در دوره‌ی ابتدایی، دانش‌آموزان با سرودها و نغمه‌های ملی و محلی ناحیه‌ی خودشان آشنا می‌شوند. علت انتخاب سرودها و نغمه‌های ملی^۱ و محلی ایران در این برنامه‌ی درسی، این است که هر ملتی وارث تاریخ و تمدن خود است و با آن زندگی می‌کند؛ به آن می‌بالد و برای حفظ آن می‌کوشد؛

۱- موسیقی ملی ایران با سایر هنرهای سنتی ما هماهنگ است. نگاهی به سبک معماری ایرانی، نقش‌های قالی و گلیم ایرانی و حتی نقاشی ایرانی (نگارگری)، این هماهنگی (هارمونی) را نشان می‌دهد.

چرا که فرهنگ در ذهن و روان مردم یک کشور تأثیری عمیق دارد. تکرار مطالبی که حاوی اندیشه‌ها و باورهای یک ملت است، حس آشنایی و نیروی پیوند بین مردم را تقویت می‌کند و آن‌ها را از خطر نفوذ و حمله‌ی فرهنگی و در نتیجه، حمله‌ی سیاسی، نظامی و... بیگانگان، درامان نگه می‌دارد. سرودهای ملی و محلی و نغمه‌های مذهبی نیز از مظاهر میراث فرهنگی یک ملت، سند هویت و شناسنامه‌ی فرهنگی آن ملت به‌شمار می‌آیند و باید در حفظ و نگهداری و انتقال آن‌ها، کوشش بسیار کرد. این وظیفه به عهده‌ی همه‌ی آحاد ملت است و آموزش رسمی، بخش عظیمی از آن را به‌عهده دارد.

میراث فرهنگی و هنری، در میان همه‌ی ملت‌ها و اقوام، ریشه‌های عمیق دارد. تبلیغات گسترده‌ی غربی‌ها هنوز نتوانسته است این ریشه‌ها را در میان مردم مشرق زمین از بین ببرد. وظیفه‌ی همه‌ی ما نیز حفظ این نغمه‌ها و سرودها به‌عنوان بخشی از میراث فرهنگی ایران اسلامی است.

علت ممنوعیت استفاده از اصوات الکترونیک^۱ برای ساخت و تهیه‌ی سرودهای این برنامه‌ی درسی، آن است که این اصوات با مبانی فرهنگ، هنر، باورها و آیین‌های ایرانی سنخیتی ندارند و کاربرد آن‌ها از دیدگاه این تفکر، بیگانه و حتی متضاد با مظاهر فرهنگ ایرانی است. در بعضی موارد، ارزانی قیمت و آسانی کار با این وسایل موجب می‌شود که نغمه‌های ملی و محلی فراموش شوند و آسیب‌های فرهنگی حاصل از استفاده‌ی نابه‌جا از این اصوات، وحدت ملی و قومی ما را نیز مخدوش کند.

روش‌های آموزشی کُدای، اُرَف (آلمانی) و سوزوکی (ژاپنی) برای کودکان نیز اگرچه ارزش‌های خاص خود را دارند ولی با بنیان‌های تفکر، فرهنگ و فضای زندگی ما ایرانیان - به ویژه در مناطق مختلف کشور - به شدت غریب و نامأنوس‌اند^۲. از سوی دیگر، ذائقه‌ی شنیداری کودکان ایرانی با آموختن این روش‌ها، خواه‌ناخواه متوجه فرهنگ شنیداری غربی خواهد شد. این امر نیز کودکان ما را از میراث تفکر مبتنی بر دین، تمدن، فرهنگ، تاریخ، ادب، هنر و ارزش‌های دینی و ملی خویش دور

۱- این وسایل مانند: اُرگ، سینت‌سایزر و سایر کیبوردها اصولاً جزء آلات موسیقی محسوب نمی‌شوند و فقط وسایلی رایانه‌ای برای تولید صدا به‌شمار می‌آیند؛ درحالی‌که برای خلق یک قطعه‌ی موسیقایی، آلات موسیقی و دست‌ساخته‌ی انسان با استفاده از مواد طبیعی مانند چوب و سیم و پوست با احساس نوازنده درمی‌آمیزند و صدایی موزون را به‌وجود می‌آورند که به قولی، «آوای دوست» است.

خشک سیمی، خشک چوبی، خشک پوست از کجا می‌آید این آوای دوست

۲- سیستم‌های منسوخ‌شده‌ی کُدای و اُرَف که برگرفته از موسیقی‌های هر منطقه‌ی خاص در اروپاست، توسط پژوهشگران و مستشرقان غربی به مشرق زمین وارد شده است. این سیستم‌ها در کشور ما برداشت ناقص و تقلید نابه‌جایی از روش‌های آموزش موسیقی غربی است که امروزه در جوامع پیشرفته به شکل موجود در ایران، کنار گذاشته شده و برنامه‌هایی برگرفته از موسیقی‌های بومی هر منطقه به صورتی نوین جایگزین آن‌ها شده است. به‌جاست کارشناسان متعهد و دلسوز موسیقی کودک در ایران برای جایگزینی برنامه‌ای متناسب با فرهنگ غنی ایران اسلامی باشند.

خواهد کرد و درنهایت، به بی‌هویتی خواهد کشاند.

۱۱- تقلید صدا: منظور از تقلید صدا، تکرار همانند صدای شنیده شده است. اصولاً تقلید صدا برای تقویت شنوایی، درک، شناخت و تشخیص بهتر اصوات و نغمه‌ها مفید است. این ویژگی، به‌طور آگاهانه، خاص انسان است اما در هیچ شرايطی نباید کودکان را به تقلید صدا مجبور کرد.

ب - فعاليت‌های یادگیری دانش‌آموزان

مجموعه‌ی فعاليت‌هایی که دانش‌آموزان در ساعت درس هنر انجام می‌دهند تا به اهداف کلی درس هنر در بخش «تربيت شنوایی» برسند، با عنوان فعاليت‌های یادگیری آمده است. ابتدا برای سهولت اجرای این برنامه، به معلم توصیه‌هایی می‌کنیم تا او با استفاده از آن‌ها فرصت‌های یادگیری مناسبی را برای کلاس فراهم آورد.

توصيه‌هایی برای اجرای فعاليت‌های یادگیری بخش تربيت شنوایی

۱- هنگام مثال آوردن از اصوات موزون و نیز شنیدن آن‌ها، فقط از سرودهای معرفی شده در «برنامه‌ی درسی هنر» استفاده کنید^۲ این نوارها با تلاش متخصصان و زیر نظر هنرمندان کارشناس تهیه شده‌اند و هدف از تهیه‌ی آن‌ها این بوده است که دانش‌آموزان سراسر کشور، از نظام آموزشی واحد و مطالب درست و قابل اطمینانی بهره‌گیرند.

۲- ممکن است به دلیل موقعیت سنی، تحرک و هیجان طبیعی کودکان، جلسات درس تربيت-شنوایی از روال طبیعی خود خارج شود. این امر بر عهده‌ی معلم است که فضای کلاس را طوری نگه دارد که نه برنامه به برنامه‌ای تفریحی و بدون کنترل تبدیل شود و نه جدیت و خشکی آن، کودکان را از

۱- صدا، همه‌ی امواجی است که ما با گوش و در محدوده‌ی شنوایی مان می‌شنویم. اصوات موسیقایی و تمامی اصوات موجود در طبیعت که برخاسته از اراده‌ی خداوند هستند، صداهایی مطبوع‌اند. (انسان می‌تواند صداهای مطبوع و نامطبوع تولید کند اما از آن‌جا که خدای باری تعالی همه چیز را به صلاح انسان و سایر مخلوقات می‌خواهد، بالطبع تمامی اصوات در طبیعت نیز مطبوع مطلق هستند.)

۲- با تولید نوارهای «با هم بخوانیم» جدید که از طرف اداره‌ی کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی، به همراه کتاب راهنمای معلم در اختیار شما قرار می‌گیرند، همه‌ی نوارهایی که قبلاً تهیه شده‌اند، به علت مغایرت با برنامه‌ی درسی جدید، قابل استفاده نخواهند بود.

این درس هنری، دل‌سرد کند.

۳- لازمه‌ی شنیدن سرود، فضایی آرام و با نشاط است. زمانی که کلاس شلوغ و از کنترل خارج است، سرود پخش نکنید. وقت را طوری تنظیم کنید که قبل از زنگ تفریح یا تعطیل شدن کلاس برنامه‌ی درسی تمام شده باشد.

۴- معلمان گرامی اگر تشخیص می‌دهند که تقسیم کردن یک سرود به قطعه‌های کوتاه، برای یادگیری دانش‌آموزان مفیدتر است، می‌توانند این کار را انجام بدهند و بعد از این که دانش‌آموزان مهارت لازم را به دست آوردند، سرود را به‌طور کامل (فردی و گروهی) اجرا کنند.

۵- مراقبت کنید که تمامی دانش‌آموزان، سرودهای نوار را با صدای متوسط^۱ - نه خیلی قوی و نه خیلی ضعیف - بخوانند و صدایشان با یک دیگر هماهنگ^۲ باشد.

۶- در هنگام استفاده از ضبط صوت، آن را در محل مناسبی قرار دهید و صدای آن را ثابت نگه‌دارید. در این صورت شدت صدا برای همه‌ی کلاس مشابه خواهد بود و هر دانش‌آموز سعی می‌کند با دقت به نوار (صدا) گوش کند.

۷- همیشه از وزن آرام و سنگین با سرعت کم شروع کنید و سپس با تمرین، کم‌کم به سرعت اصلی سرود برسید.

۸- به هیچ‌وجه اجازه ندهید سؤال بی‌جا یا نامربوط دانش‌آموزی، اسباب تمسخر او یا مضحکه شدن سرودی را فراهم کند. همیشه با مهربانی و در عین جدیت برخورد کنید.

۹- اگر دانش‌آموزان لهجه‌ی قومی خاصی دارند، سعی نکنید لهجه‌ی آن‌ها را تغییر دهید و به گویش فارسی رسمی (رسانه‌ای) نزدیک کنید. فقط دقت کنید که کودکان معنای کلمه‌ها را درست بفهمند؛ چرا که گویش‌های گوناگون و متنوع در ایران اسلامی، دارای اهمیت قومی - عشیره‌ای و جذابیت‌های ذاتی در هنرهای شنیداری‌اند و احترام گذاشتن به آن‌ها یکی از مصداق‌های حفظ میراث فرهنگی است.

۱۰- از ورود هرگونه صداسازهای الکترونیک، از قبیل آرگ، گیتاربرقی، ویولون الکترونیک و ... به کلاس جلوگیری کنید. این وسایل علاوه بر این که به جریان تربیت شنوایی کمک نمی‌کنند، ذهن و گوش دانش‌آموزان را نیز ضایع می‌سازند و مانع پرورش حس شنوایی که از اهداف مهم این

۱- به‌طور کلی، صداها به سه دسته‌ی کلی تقسیم می‌شوند: صداهای بم، صداهای متوسط و صداهای زیر. اگر هر سه دسته صدا را در کلاس داشته باشیم، محیط ایده‌آلی برای خواندن سرود و ترانه فراهم می‌آید؛ چرا که مجموعه‌ی این صداها هماهنگی («اتفاق») بر اساس تئوری عبدالقادر مراغی یا «هارمونی» براساس تعریف تئوری غربی) مطلوبی به‌وجود می‌آوردند.

۲- منظور، هم‌خوانی است که در مغرب زمین به آن «کُر یا کُرال» می‌گویند.

دوره است، می‌شوند.

۱۱- همان‌طور که در مقدمه‌ی این فصل نیز آمده است، شما معلمان گرامی، باید این دوره را دوره‌ی تربیت شنوایی تلقی کنید و فقط به این موضوع توجه ویژه داشته باشید. این برنامه در نوع خود منحصر به فرد است و برای اولین بار در آن، روش‌های چگونگی شنیدن و بهتر گوش دادن برای شناخت صداها متناسب با عادت‌ها و پیشینه‌ی فرهنگی مردم مشرق‌زمین^۱ و به‌ویژه ایران، طراحی شده است. ۱۲- از آن‌جا که تربیت شنوایی در کشور ما تابعی از آیین و رسوم و مذهب و سنن ملی است، بهتر است معلمان عزیز با مطالعه‌ی کتاب‌ها و مجله‌های معتبر و کسب اطلاعات بیشتر درباره‌ی اصوات و نغمه‌های زیبا و تربیت شنوایی، سطح معلومات خود را در این زمینه‌ها بالاتر ببرند؛ بدین ترتیب، آنان در هر کلاسی که شرکت کنند می‌توانند با دانش‌آموزان برحسب گروه سنی و توانایی‌شان، وارد گفت‌وگوهای مفید شوند و اطلاعات آن‌ها را وسعت بخشند (فهرست کتب و مجله‌ها در آخر این فصل آمده است).

۱۳- هنرهای شنیداری کاملاً انتزاعی (غیرعینی) و تابع شرایط زمان و مکان‌اند. بسیار امکان دارد یک قطعه پس از چندین بار شنیدن، احساس‌ها و نظرهای متفاوتی را ایجاد کند. هیچ‌گاه روی ایده‌ای خاص یا فکری ثابت، پافشاری نکنید و بگذارید کودکان احساس خود را به راحتی بیان کنند. اصلاً به بحث و ایجاد هیجان‌های اضافی در دانش‌آموزان نیازی نیست؛ هدف ما کمک به دانش‌آموزان برای اظهار وجود، بیان، مشارکت در جمع و فراگیری کارگروهی است.

۱۴- معلمان عزیز از دانش‌آموزان بخواهند که هنگام فراغت یا انجام دادن تکالیف درسی در منزل، سرودهای توصیه شده را با صدای ملایم گوش کنند.

۱۵- برنامه‌ی تربیت شنوایی در دوره‌ی ابتدایی، براساس گوش دادن به اصوات و نغمه‌های زیبا تنظیم شده است؛ زیرا اصوات، به ویژه نغمه‌های نهفته در طبیعت، جزئی از فطرت آدمی محسوب می‌شوند و انسان، بسیاری از اطلاعات خود را از طریق شنیدن و گوش دادن آن‌ها به دست می‌آورد. بدیهی است اگر کودکان، خوب گوش دادن را یاد بگیرند، به اهداف بخش تربیت شنوایی هم دست خواهند یافت.

۱۶- دقت کنید که در هر شرایطی، حرمت همه‌ی دانش‌آموزان، نظم کلاس و مدرسه حفظ شود.

۱- در کشورهای پیشرفته و توسعه یافته، نیز به رغم توسعه‌ی چشم‌گیر فناوری‌های نوین و صدور آن به دیگر کشورها، نظام آموزشی رسمی، ملزم به حفظ سنت‌ها و میراث فرهنگی است؛ برای مثال، در دبستان‌های ژاپن، جمع و تفریق با «چرتکه» هم‌چنان آموزش داده می‌شود و در بخش هنر نیز آموزش سازهای سنتی و کهن رایج است و در این گروه سنی اکیداً از ابزار و آلات موسیقی الکترونیک استفاده نمی‌شود.

جدول فعالیت‌های یادگیری - تربیت نسوانی

فعالیت‌های یادگیری			ردیف
پایه سوم	پایه دوم	پایه اول	عنوان
آشنایی با صداهای مطبوع	آشنایی با صداهای مطبوع	آشنایی با صداهای مطبوع	ارتباط با طبیعت
تشخیص صدا و منبع آن، تقلید صدا	تشخیص صدا و منبع آن، تقلید صدا	تشخیص صدا و منبع آن، تقلید صدا	
سرود باهم بخوانیم (۳)	سرود باهم بخوانیم (۲)	سرود باهم بخوانیم (۱)	
خواندن سرود	خواندن سرود	خواندن سرود	آواخوانی
جمهوری اسلامی ایران	جمهوری اسلامی ایران	جمهوری اسلامی ایران	
قدمرو	قدمرو	قدمرو	آشنایی با ریتم
تولید صدا با لیوان‌های آب	تولید صدا با لیوان‌های آب	تولید صدا با لیوان‌های آب	

فعالیت‌های یادگیری پایه‌ی اول

۱- آشنایی با صداهای مطبوع

برنامه‌ی تربیت شنوایی بر شنیدن انتخابی صداها تمرکز دارد. دانش‌آموزان گوش دادن به اصوات و نغمه‌های زیبا یا به اصطلاح، اصوات مطبوع را یاد می‌گیرند. مدتی قبل، از دانش‌آموزان بخواهید تصویر گوش جانوران مختلف را پیدا کنند و برای این جلسه به کلاس بیاورند.

ابزار و مواد	فضای آموزشی	نوع فعالیت	زمان فعالیت	نوع ارزش‌یابی
تصویر گوش انسان تصویر گوش چند جانور	طبیعت یا حیاط مدرسه یا کلاس	فردی و گروهی	۴۵ دقیقه	فرایندی

مراحل اجرا

۱- در کلاس یا یک محیط طبیعی، از دانش‌آموزان بخواهید که به گوش‌هایشان - نه فقط به لاله‌ی گوش بلکه شکل و ساختمان آن - به عنوان اندام شنوایی، توجه کنند. گوش‌های خود را لمس کنند، به گوش‌های دوستانشان نگاه کنند و شکل ظاهری و اندازه‌ی آن‌ها را باهم مقایسه کنند. دقت کنید که از هرگونه موقعیتی که به شیطنت یا تمسخر دانش‌آموزان منجر می‌شود، باید جلوگیری کرد.

۲- چند جانور را نام ببرند و شکل ظاهری گوش خود را با شکل ظاهری گوش آن‌ها مقایسه کنند.

۳- دانش‌آموزان را به گروه‌های کوچک تقسیم کنید و از آن‌ها بخواهید که برای مدت کوتاهی (مثلاً یک دقیقه) چشمان خود را ببندند، ساکت باشند و به صداهای اطراف گوش دهند. بعد از این که چشم‌هایشان را باز کردند، بپرسید:

- چه صداهایی را شنیدید؟

- کدام یک زیبا بود؟

- چه صداهایی را دوست دارید دوباره بشنوید؟

- چه صداهایی را دوست ندارید و از شنیدن آن‌ها ناراحت می‌شوید؟

۴- برای دانش‌آموزان توضیح دهید: «صداهایی که زیبا هستند و دوست دارید دوباره آن‌ها را بشنوید، صداهای مطبوع (خوشایند) نام دارند و بقیه‌ی صداها نامطبوع‌اند (ناخوشایند).»

۵- از هر گروه بخواهید تعدادی از صداهای مطبوع و نامطبوع محیط خود را نام ببرند و در مورد آن‌ها گفت‌وگو کنند و بگویند که آیا هریک از آن صداها را در شرایط دیگری دوست دارند (مطبوع) یا دوست ندارند (نامطبوع)؛ مثلاً، صدای بوق شیپور در مسابقه‌ی فوتبال: در استادיום، در کوجه هنگام عصر، در منزل زیر سقف یا در اتومبیل شخصی یا عمومی.

از دانش‌آموزان بپرسید:

– هریک از این صداها در کجا خوب است و دوست دارید آن را بشنوید؟

– هریک از این صداها در کجا آزاردهنده و ناخوشایند است؟

– پیشنهاد شما برای خوشایند کردن صداهای محیط زندگی‌تان چیست؟

۶- نماینده‌های گروه‌ها نتیجه‌ی گفت‌وگوها را برای همه بگویند.

۷- از دانش‌آموزان بخواهید که بهترین پیشنهادها را برای خوشایند کردن صداهای محیط، به خاطر بسپارند و اجرا کنند.

۸- تا آن‌جا که می‌توانید، بر اجرای پیشنهادها دقت و تأکید کنید.

۲- تشخیص صدا و منبع آن، تقلید صدا

گوش دادن به انواع صداها، تشخیص دادن نوع صدا، شناسایی منبع تولید صدا و کوشش برای تقلید صدا، دقت شنوایی را افزایش می‌دهد و به تربیت شنوایی کمک می‌کند. می‌توانید به جای نوار صداهای طبیعت، از صداهای موجود در محیط یا حافظه‌ی شنیداری دانش‌آموزان استفاده کنید.

ابزار و مواد	فضای آموزشی	نوع فعالیت	زمان فعالیت	نوع ارزش‌یابی
نوار صداهای طبیعت ضبط صوت	کلاس	فردی و گروهی	۴۵ دقیقه	فرایندی

مراحل اجرا

۱- از دانش‌آموزان بخواهید یک دقیقه با چشم بسته سکوت کنند و به صداهای اطراف گوش بدهند یا چند صدای تولیدشده از چند منبع مختلف را با ضبط صوت پخش کنید^۱ و از دانش‌آموزان

۱- دانش‌آموزان می‌توانند صدای حیوانات و پرندگان را در هر جا که برای آن‌ها امکان دارد، ضبط کنند و با خود به کلاس بیاورند تا دوستانشان آن‌ها را بشنوند. آن‌ها می‌توانند این صداها را در باغ‌وحش، جنگل، مناطق طبیعی، کنار دریا و ... با ضبط‌های کوچک دستی ضبط کنند یا از تولیدات صوتی - تصویری مناسب استفاده کنند.

بخواهید که در سکوت به صداها گوش کنند.

۲- دانش‌آموزان با حفظ نظم و آرامش کلاس، یک به یک صداهای شنیده شده را نام ببرند و منبع تولید صدای مورد نظر را بگویند.

۳- از دانش‌آموزانی که قدرت تقلید صداهای مختلف را دارند، بخواهید صدای ضربان قلب، صدای پای اسب، ریزش باران، چک‌چک آب، بال زدن و خواندن پرندگان و هر صدایی را که دوست دارند و می‌توانند، تقلید کنند.

می‌توانید از صدای حیوانات متفاوت شروع کنید (مثلاً گاو و خروس)؛ سپس، کار را دشوارتر کنید (مثل صدای پرندگان مختلف). لازم نیست همه‌ی دانش‌آموزان صداها را خوب تقلید کنند بلکه هرکس می‌تواند سعی کند صداها را تا حد امکان نزدیک به اصل آن (صدایی که قبلاً شنیده است) تکرار کند. تقلید کردن، در این فعالیت، استعدادی است که بعضی، آن را دارند و این امر نباید موجب برتری شخص مستعد تقلید صدا در کلاس شود و او خود را از سایرین بالاتر بداند، هدف ما، تقویت حس تشخیص است؛ تشخیص دادن، حسی است که باید در همه‌ی دانش‌آموزان تقویت شود. لازم است معلم در نهایت دوستی و مهربانی با بچه‌ها رفتار کند و در عین حال، آن‌ها را به رعایت انضباط، جدیت در کار و حفظ نظم و احترام کلاس برانگیزد.

۴- توجه دانش‌آموزان را به این نکته جلب کنید که این نمونه‌ها، صداهای ریتم‌دار موجود در طبیعت‌اند و آن‌ها می‌توانند صداهای مشابه دیگری را نام ببرند و تقلید کنند. از افرادی که این استعداد را ندارند، بخواهید صداهای دیگری را که می‌شناسند، نام ببرند.

۵- از دانش‌آموزان بخواهید صدای لکوموتیو قطار، تیک‌تاک ساعت، زنگ تلفن و..... را تقلید کنند و توجه آنان را به این نکته جلب کنید که این ریتم‌ها ساخته‌ی دست انسان‌اند و منشأ آن‌ها طبیعت نیست. دانش‌آموزان ریتم‌های مشابه دیگری را نام ببرند.

۳- سرودخوانی

برای نخستین بار، در آموزش و پرورش ایران یک نوار سرود به نام باهم بخوانیم (۱) با بهره‌گیری از اصوات و نغمه‌های کاملاً ایرانی تهیه شده و برای آموزش در اختیار شما قرار گرفته است. شعرهای این نوار از کتاب فارسی «بخوانیم» - پایه‌ی اول انتخاب شده است. نغمه‌های آن نیز

مطابق با برنامه‌ی درسی هنرند و از نغمه‌های شاد و نشاط‌انگیز ویژه‌ی کودکان، متناسب با فرهنگ، آیین، ملیت، ارزش‌های دینی و توانایی این گروه سنی انتخاب شده‌اند. بخش‌هایی از نوار نیز شامل همان سرودها – اما بدون کلام – است.

برای استفاده از نوار، ابتدا لازم است دانش‌آموزان بدانند که در کلاس هنر، به سرود گوش می‌کنند، در سکوت به نوار گوش کنند و سپس با آن همراهی کنند و درباره‌ی آن حرف بزنند و بگویند که چه صداهایی را در آن شنیده‌اند. معلم باید این موارد را به گونه‌ای با همدلی و صمیمیت هدایت کند که همگی مشتاق مشارکت در اجرای آن باشند. سپس، جریان «فعالیت‌های یادگیری» شکل می‌گیرد. توجه داشته باشید که از دانش‌آموزان ضعیف‌تر نباید در حضور هم‌کلاسی‌هایشان ایراد بگیرید بلکه باید به‌طور فردی، در زنگ‌های تفریح یا هنگام گردش علمی، برای افزایش دقت گوش کردن و ایجاد ذوق در این‌گونه دانش‌آموزان تلاش کنید.

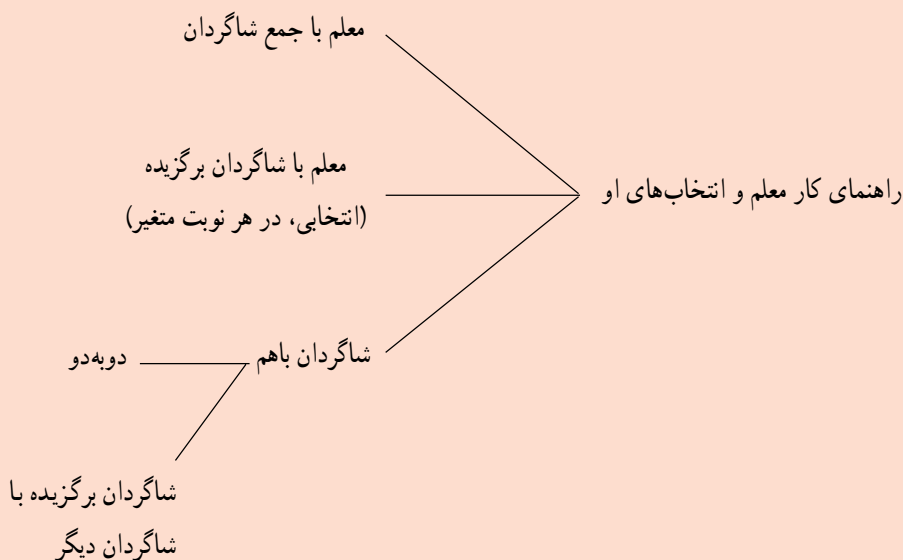
ابزار و مواد	فضای آموزشی	نوع فعالیت	زمان فعالیت	نوع ارزش‌یابی
نوار سرود «باهم بخوانیم» (۱) ضبط صوت	حیاط مدرسه یا کلاس	فردی و گروهی	۴۵ دقیقه	فرایندی

مراحل اجرا

- ۱- دانش‌آموزان را برای سکوت، آرامش و گوش دادن آماده کنید.
- ۲- هنگامی که آن‌ها برای گوش دادن آماده شدند، سرود با کلام را برای آن‌ها پخش کنید و در صورت لزوم آن را چند بار تکرار کنید. هر موقع کلاس ساکت نبود، نوار را خاموش کنید.
- ۳- پس از تمام شدن یک سرود، ضبط صوت را خاموش کنید و برای درست خواندن سرود یا قطعه‌ی کوچکی از آن، بین بچه‌ها مسابقه بگذارید. می‌توانید شعر را روی تخته‌ی کلاس بنویسید تا دانش‌آموزان هنگام خواندن، از آن کمک بگیرند. از آن‌ها بخواهید در داوری برای انتخاب بهترین مجری آن سرود، مشارکت کنند.
- ۴- از دانش‌آموزان بخواهید سرودی را که شنیده‌اند، بخوانند و همراه با خواندن کف بزنند یا با دست روی میز ضربه بزنند یا پای خود را به آرامی بر زمین بکوبند.
- ۵- نوار بدون کلام را پخش کنید تا دانش‌آموزان سرود را با آن بخوانند.
- ۶- همان سرود را با سرعتی کمتر از حد طبیعی آن بخوانید و همراه آن، با انگشت یا مداد روی میز بزنید. ابتدا همراه با دانش‌آموزان و سپس به تنهایی، روی میز بزنید و از آن‌ها بخواهید که سرود را با آهنگی که شما می‌زنید بخوانند.
- ۷- سرعت ضربه‌های روی میز را به آرامی زیاد کنید و از دانش‌آموزان بخواهید متناسب با آهنگی که شما می‌زنید، سرود را تندتر بخوانند.

توجه داشته باشید که همه‌ی دانش‌آموزان در خواندن سرود شرکت کنند. هنگام خواندن سرود، آن‌ها را به حفظ آرامش فضای مدرسه دعوت کنید. در صورتی که امکان استفاده از فضای آزاد وجود دارد، آن‌ها را با خود به فضای آزاد ببرید تا بتوانند سرود را با صدای بلند و رسا بخوانند. دانش‌آموزان مراحل ۴ و ۵ را بدون دخالت شما و با همراهی ضربه‌های پا یا دست تکرار کنند. آن‌ها می‌توانند به جای ضربه‌های

دست یا پا، با دست زدن به صورت دو انگشتی، سرودها را بخوانند. در اجرای این تمرین‌ها می‌توانید روش‌های گروهی و فردی متنوعی را طراحی کنید و به کار گیرید.

دانش‌آموزان می‌توانند سایر شعرهای کتاب «بخوانیم» را با ذوق خود یا با استفاده از بخش بی‌کلام نوارهای موجود، بخوانند. (این مورد خود زمینه‌سازی مناسب برای آهنگساز شدن و یا ملودی پردازی است که می‌بایست از سنین کودکی بدان پرداخت).

۴- خواندن سرود جمهوری اسلامی ایران

پرچم و سرود ملی، دو نشانه‌ی هویت یک کشور و یک ملت در جهان‌اند و احترام ویژه‌ای دارند.

براین اساس، همه‌ی دانش‌آموزان باید به درست خواندن «سرود جمهوری اسلامی ایران» ترغیب شوند؛ به همان ترتیب که شعرهای کتاب فارسی را یاد می‌گیرند و از حفظ می‌خوانند. دانش‌آموزان باید یاد بگیرند که هنگام برافراشتن پرچم و شنیدن سرود جمهوری اسلامی ایران، خیردار بایستند. مراسم برافراشتن پرچم و خواندن سرود جمهوری اسلامی ایران، بهتر است همراه با قرآن و دعا سر صف و در روز اول هر هفته و در صورت امکان، هر روز اجرا شود.

ابزار و مواد	فضای آموزشی	نوع فعالیت	زمان فعالیت	نوع ارزش یابی
نوار سرود جمهوری اسلامی ایران و ضبط صوت	حیاط یا کلاس	فردی و گروهی	۴۵ دقیقه	فرایندی

مراحل اجرا

- ۱- دانش آموزان را به سکوت و گوش دادن دعوت کنید.
- ۲- سرود جمهوری اسلامی ایران را پخش کنید و به دانش آموزان پیامزید که هنگام پخش این سرود در هر کجا هستند، به احترام آن برپا خیزند و بی حرکت بایستند.
- ۳- از دانش آموزان بخواهید که برای درست خواندن سرود یاد شده با هم مسابقه بگذارند.

۴- در صورتی که حفظ شعر یا درست خواندن آن مشکل است، سرود جمهوری اسلامی را روی تخته بنویسید و از دانش آموزان بخواهید که هر قطعه‌ی آن را در یک نوبت حفظ کنند و درست بخوانند.

۵- دانش آموزان، در صورتی که نمی‌توانند سرود را به‌طور کامل و درست بخوانند، آهنگ (ملودی) آن را به‌صورت زمزمه تقلید کنند.

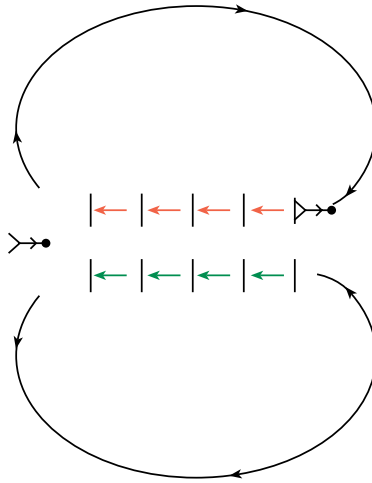
۵- قدم‌رو

راه رفتن، یک حرکت موزون (ریتمیک) طبیعی است و هرچه با نظم بیشتری انجام شود، زیباتر به نظر می‌رسد. اگر ریتم راه رفتن با شنیدن ریتم‌هایی منظم همراه شود، بین ذهن، گوش و حرکت بدن، هماهنگی ایجاد می‌شود. این هماهنگی نیز به تربیت شنوایی کمک شایانی می‌کند.

ابزار و مواد	فضای آموزشی	نوع فعالیت	زمان فعالیت	نوع ارزش‌یابی
سوت ورزشی	حیاط مدرسه یا پارک	گروهی	۲۰ دقیقه	فرایندی

مراحل اجرا

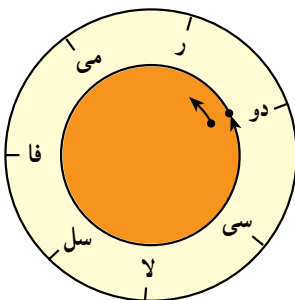
- ۱- دانش آموزان را به فضای باز ببرید.
- ۲- آن‌ها را به دو گروه مساوی تقسیم کنید.
- ۳- دو گروه در دو صف کنار هم بایستند.
- ۴- از آن‌ها بخواهید که ریتم راه رفتن خود را با سوت زدن شما تنظیم کنند (این برنامه در صبحگاه‌های نیروهای نظامی با صدای رسای سرباز ارشد و قدم‌روی سربازان، با نظم خاصی اجرا می‌شود).
- ۵- سرعت سوت زدن یا یک، دو، گفتن خود را به آرامی زیاد کنید تا سرعت راه رفتن کودکان افزایش یابد.
- ۶- سرعت را تا آن‌جا افزایش دهید که حرکت کودکان به دویدن آرام برسد.
- ۷- سرعت را به آرامی کم کنید و تا ایست کامل، ادامه دهید.

۶- تولید صدا با لیوان های آب

کودکان می توانند صداهایی را تولید و آن ها را از نظر شدت، باهم مقایسه کنند. انجام دادن این تمرین به صورت بازی، به تربیت شنوایی دانش آموزان کمک می کند. هشت لیوان بلور ساده ی همسان و بلند را روی یک خط راست در کنار هم و با کمی فاصله، روی میز بچینید. آن گاه، به ترتیب از کم به زیاد در هر لیوان مقداری آب بریزید. (از جوهر رنگی برای بهتر دیده شدن حجم آب در لیوان ها استفاده کنید)

ابزار و مواد	فضای آموزشی	نوع فعالیت	زمان فعالیت	نوع ارزش یابی
هشت لیوان بلور ساده ی همسان و بلند، یک یا دو مداد بلند چوبی، مقداری آب و جوهر رنگی	کلاس	فردی	۴۵ دقیقه	فرایندی

۱- در علم نظری موسیقی، عدد ۸ بیانگر اُکتاو (هنگام، در مبانی نظری موسیقی ایران) است؛ یعنی، هفت نت اصلی (دو، ر، می، فا، سل، لا، سی) وقتی به پایان می رسد (یک دوره کامل طی شده است)، هشتمین نت همان اولین نت (نغمه) با اصطلاح گام (در مبانی نظری موسیقی غرب) و به معنای تکرار اولین نت با صدای بلندتر در نت هشتم است.

دو ر می فا سُ لا سی دو

۱- چیدن ۸ لیوان می تواند از سمت راست با اولین لیوان کاملاً پر به سمت آخرین لیوان کاملاً خالی باشد که در این صورت اولین لیوان به طور قراردادی نت دو بم نامیده می شود (بدلیل حجم پر لیوان که عامل تولید صدای بم است) و بالطبع آخرین لیوان که خالی است نت دو زیر (بدلیل حجم خالی لیوان که عامل تولید صدای زیر است) می باشد.
 ۲- الزاماً اولین لیوانی که پر از آب است همیشه نت دو نیست بلکه یکی از هفت نت اصلی می تواند اولین لیوان نام گذاری شود و ترتیب آن طبق ترتیب اصلی یک دور کامل (اکتاو، هنگام، گام) خواهد بود.

مراحل اجرا

- ۱- با طرح سؤال هایی، توجه دانش آموزان را به این مجموعه و تشابه ها و تفاوت های لیوان های آب جلب کنید.
- ۲- یکی از دانش آموزان را به همکاری دعوت کنید و از بقیه بخواهید با دقت، مشاهده کنند.
- ۳- از دانش آموز دعوت شده بخواهید از یک طرف لیوان ها شروع کند و با مداد به هر لیوان آب یک ضربه بزند و تا آخر ادامه دهد.
- ۴- آن گاه، دانش آموزان دیگر درباره ی تفاوت های صداهایی که می شنوند، توضیح دهند.
- ۵- بازی را به همین ترتیب چند مرتبه تکرار کنید.
- ۶- بازی را با دانش آموز دیگری ادامه دهید و از او بخواهید به میل خود صداهایی تولید کند. دانش آموزان می توانند همراه با تولید نغمه های متنوع دلخواه، شعرهای زیبا بخوانند.
- ۷- تلفیق تربیت شنوایی با سایر فعالیت ها

پخش سرود ملی و سرودهای محلی شاد و ملایم، هنگام انجام دادن فعالیت های هنری به دانش آموزان کمک می کند که کار خود را با نشاط، منظم و سریع انجام دهند. از سرودها و نغمه های مناسب برای انجام دادن فعالیت های نقاشی، کاردستی، قصه، نمایش، تربیت بدنی و خواندن شعرهای فارسی نیز می توان بهره برد. اصولاً پخش یک نغمه ی (بدون کلام) نه شاد و نه غمگین که از لحاظ احساسی تقریباً خنثا و بدون

وزن مشخص باشد، به طوری که وجود وزن و ضرب تأکیدی، حواس دانش‌آموزان را پرت نکند و زمینه‌ای برای آرامش آن‌ها هنگام کار باشد، بهترین الگوهای تربیت‌شنوایی را در ناخودآگاه آن‌ها ایجاد می‌کند. این نغمه باید با حجم صدای (ولوم) کم و به صورت **پس‌زمینه** پخش شود.

۸- تلفیق تربیت‌شنوایی با قصه و نمایش

دانش‌آموزان پس از آشنایی با چند نمونه از صداهای طبیعت و منبع تولید آن‌ها و تقلید صداها، می‌توانند بازی‌های تقلیدی کوتاهی را از حرکت‌ها و صداهای حیوانات طراحی کرده و به صورت فردی یا در گروه‌های کوچک اجرا کنند. همچنین دانش‌آموزان می‌توانند موضوع شعر را به صورت یک قصه دوباره تعریف کنند یا آن را به شکل یک نمایش اجرا کنند. همچنین دانش‌آموزان می‌توانند موضوع شعر را به صورت یک قصه دوباره تعریف کنند یا آن را به شکل یک نمایش اجرا کنند.

۹- تلفیق تربیت‌شنوایی با نقاشی و کاردستی

هنگام پخش یک قطعه سرود، از دانش‌آموزان بخواهید با هر رنگی که به نظرشان می‌رسد، نقاشی بکشند. این رنگ، نشان‌دهنده‌ی سلیقه‌ی آن‌هاست و ارتباط بین نقاشی و اصوات موزون را نشان می‌دهد. در موقع گوش دادن به نوارهای (با هم بخوانیم)، دانش‌آموزان با دقت به شعر گوش کنند، به مفاهیم آن فکر کنند، تصویرهای آن را در ذهن مجسم کنند. آن‌ها می‌توانند برای شعر نقاشی بکشند و آن را رنگ‌آمیزی کنند یا برای آن کاردستی مناسب بسازند.

— فعالیت‌های یادگیری در پایه‌های دوم و سوم، کلیه‌ی فعالیت‌ها مانند پایه‌ی اول تکرار

می‌شود تا مهارت‌های شنیداری دانش‌آموزان توسعه پیدا کند. آن‌ها می‌توانند:

- ۱- با کاغذ شیپور بسازند و با آن صداهای مختلف با شدت‌های متفاوت تولید کنند.
- ۲- دانش‌آموزان تکه بادکنک‌های پاره شده را روی سر لیوان محکم کشیده، با ضربه زدن روی آن صدا تولید کنند.

۳- در تمرین لیوان‌ها، ترتیب چیدن لیوان‌ها را تغییر دهند و تمرین را تکرار کنند. لیوان‌های آب را به جای خط راست، مثلاً روی یک دایره چیده و تمرین را تکرار کنند. ظروف سفالی مناسب را جایگزین لیوان‌های آب نموده، تمرین را تکرار کنند.

در پایه‌های دوم و سوم، تعداد صداهایی که دانش‌آموزان می‌شناسند و تقلید می‌کنند، بیشتر می‌شود. هم‌چنین، در پایه‌ی دوم، نوار باهم بخوانیم (۲) از شعرهای کتاب فارسی بخوانیم (۲) و در پایه‌ی سوم، نوار باهم بخوانیم (۳) از شعرهای کتاب فارسی بخوانیم (۳) تهیه شده است. دانش‌آموزان می‌توانند این شعرها را همراه با ایفای نقش (به صورت نمایش) اجرا کنند و به همراه آن صداهای طبیعت را با هم تولید کنند.

منابع برای مطالعه

- ۱- آذر سینا، مهدی؛ از اُرف تا چهارگاه، انتشارات سوره‌ی مهر، مرکز موسیقی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، ۲ جلد، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۵.
- ۲- بارنز، بوتیا سرل؛ ترجمه زهرا میرزایی، صدا چیه؟، انتشارات تیمورزاده، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۳.
- ۳- بینش، سیدتقی؛ تاریخ مختصر موسیقی ایران، نشر آروین، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۴.
- ۴- خاضع، ریحانه؛ راهی به سوی آسمان، نشر چشمه، تهران، ۱۳۷۵.
- ۵- سالم، سودابه؛ بخوان با من، بساز با من (۱)، انتشارات سوره‌ی مهر، مرکز موسیقی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، تهران، ۱۳۸۴.
- ۶- کریمی، عبدالعظیم؛ آوا و نوا در تربیت، نشر عابد، تهران، ۱۳۸۱.
- ۷- کیانی، مجید؛ مبانی نظری موسیقی ایران، نشر مؤسسه‌ی فرهنگی سروستا، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۳.
- ۸- کیانی، مجید؛ هفت دستگاه موسیقی ایران، نشر مؤلف، چاپ دوم، تهران، ۱۳۷۱.
- ۹- معتمدی، اسفندیار؛ صوت و شنوایی، انتشارات مدرسه، تهران، ۱۳۸۱.
- ۱۰- معتمدی، اسفندیار؛ موج و صوت، انتشارات مدرسه، چاپ سوم، تهران، ۱۳۸۳.
- ۱۱- منصوری، پرویز؛ سازشناسی، نشر زوار، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰.
- ۱۲- مهدوی، رضا؛ موسیقی، انتشارات مدرسه، چاپ چهارم، تهران، ۱۳۸۵.
- ۱۳- ماهنامه‌ی مقام موسیقایی، دوره‌ی تازه سال ۸۱ به بعد، انتشارات سوره‌ی مهر، مرکز موسیقی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، تهران.